

MAGYAROK KULTÚRÁJA CSEHSZLOVÁKIÁBAN

A MŰVELT NÉPEK már rég túlestek a nemzeti nyelv gondjain. A felvilágosodás idején probléma volt Európaszerte a nyelv kérdése: alkotni, tisztítani, tökéletesíteni kellett a nemzet nyelvét, mert föltétlen igazságnak számított, hogy kultúra csak a nemzet élő nyelvén fejlődhet, vagy jöhet létre. Nálunk Kazinczy korához és nevéhez fűződik a modern magyar nyelv születése. Azóta már befejezettek tekinthető nyelvünk fejlődése, mert ami közben történik, már csak alkalmazkodás a kor szükségéhez. Magyar szellem is van, ahogy minden nemzetnek van valami specifikuma, ami rányomja bélyegét a népek kultúráira. Nyelv, szellem, kultúra: ezek együtt járnak s csak akkor válhatnak igazán javára az embernek, ha egyöntetűen jelen vannak, úgy, ahogy az idők folyamán egymáshoz forrtak, egymásból kifejlődtek és gazdaggá lettek. Vannak azonban magyar népterületek, ahol ma újra Kazinczy kora szállt alá s emésztő gondokkal telik meg a lélek a nyelv, a szellem, a kultúra miatt. A magyar kultúra részekre szakadt és különféle föltételek mellett különfélét jelent. Az utódállamokban élő magyarok életében fölbomlottak az anyanyelv, nemzeti szellem régi keretei és szervei, s ezáltal kényszerű változáson ment keresztül egész kultúrájuk. A változás számukra főleg azt jelentette, hogy gondok, gátak, akadályok jelentek meg ott, ahol azelőtt sima volt az út. A magyarok kultúrája így ma mást jelent Csehszlovákiában, mint Magyarországon.

Ahol nyelvben és szellemben minden magyarul történik, ott a nemzeti kultúra észrevétlenül terjed az ország minden zugába: a magyar kultúra természetes jelenség Magyarországon. Senki se esik gondolkodóba afölött, hogy magyar könyveket lát a kirakatokban, hogy magyarul járhat el hivatalokban, magyar színházba mehet, hogy magyarul kaphat meg mindent, amire éppen szüksége van. Ahol ennyire magától értetődik minden, ami magyar, ott nem is él már az ember tudatos kapcsolatban vele. A tudatos kapcsolatot, bármily paradoxán hangzik is, a hiány érzése hozza létre. Kétségtelen, hogy a szlovenszkói magyarság ma ilyen magyar kultúra hiányban szenved, mint mondani szokás: válságban van. A csehszlovákiai magyar kultúra válságát részben ugyan avval lehet indokolni, hogy a középosztály tagjai a múltban nem váltak eléggé izmos kultúrréteggé, mely kultúrát tudna ápolni és emelni önnönerőiből akkor is, ha anyagi érdek, vagy felső nyomás gépezetszerűen nem mozgat többé. Erősebb, öntuda-

tosabb társadalmat nem érhetett volna annyi veszteség, mint éppen a szlovenszkói magyar kisebbséget. Nem lehet itt vádolni senkit sem, mert a társadalmi tehetetlenség nem egyes embereken, vagy eseményeken múlik, hanem a kollektívum összetételén és természetén. A kérdés igen bonyolult, s itt annak egyes vonatkozásait belülről, a szlovenszkói magyar részről próbálom felfejteni.

A szlovenszkói magyar néprész tulajdonságai semmi esetre se kedveznek a kisebbségi élet nehéz követelményeinek. Szembetűnő manapság már a munkavállaló, megbízható, kitaró elit hiánya: bizony sem a kollektív készségek, sem az individuális rátermettség nem képviselhetnek kellő erőt. A kultúrán múlik itt majdnem minden. Mert csak a kultúra révén termelődik és érik meg elegendő erkölcsi erő, mely a közösséget ellenállóvá teszi és a vetélkedő küzdelemben előbbutóbb győzelemre segíti. Csehszlovákiában a magyar kultúráért síkra szálló gondolatok tarka skálát mutatnak: „jobbaldaltól“ „baloldalig“ találunk egyesüléseket. Távolból még ma is úgy látszhat, mintha a szlovenszkói magyar kultúra élete „mozgalmas“ lenne — amint ezzel szokás is volt dicsekedni egy időben. De közelebről könnyen győződhetünk meg arról, hogy a „mozgalmak“ részben kis körben hatnak s nem terjesztenek elég magas kultúrát. Kevés a kivétel. Ezért erősen egyoldalúnak tűnhet majd föl az a szemlélet is, mely a szlovenszkói magyarságot kizárólag „kollektív“ megnyilvánulásai szerint bírálja. Annyira atomizálódott a magyarok élete Szlovenszkón, annyira mindenki saját sorsának árvája, hogy némileg hű képet erről a társadalomról inkább azáltal nyerhetünk, ha a felület alatt lappangó tüneteket vizsgáljuk. Mert mindez, ami egyesületekben, újságokban, gyűléseken vagy akármilyen kollektív szerepben napvilágot lát, az többnyire — sajnos — igen távol van az egyesek életétől. A legborzasztóbb társadalmi betegség ez: mikor a magánélet és közéleti eredmény közt tátongó űröket veszünk észre. Ezért kell a szlovenszkói magyarságot elsősorban magánélete után megítélni. Hiszen ez a társadalom ma mindenekelőtt szomorú és színtelen magánéletet él. A szociológia részben túlságosan száraz és emóciótlan is ahhoz, hogy erről az életről adataival és megfigyeléseivel hírt adhasson. A szlovenszkói magyar epika fölvirágzása tudná csak elmondani, ami ma még szótlannul nyomja a lelkeket és vajúdva kínozza az értelmet. Ezek a legbelsőbb, szubjektív körülmények azonban minden ízükben összebogozódnak a külső eseményekkel is.

Külön figyelmet kell szentelni az anyagi élet viszonyainak. Az általános gazdasági krízis minden árnyával rátelepedett Szlovenszkóra. A gazdasági válság elkedvetlenítette az embereket, a szellem, az ideál értékeit és megbecsülését megrendítette, mogorva gondok, hétköznapi bajlódások hatalmukba kerítették még az árral szemben úszni hajlandót is. A magyarokra mindenkor nyomasztólag hatottak a csehszlovák köztársaság belpolitikai viszonyai is. A közszellem: az ifjú állam kibontakozása, az újjáéledési mámor, a csehek és szlovákok térhódításai a gazdasági, társadalmi életben, a közigazgatásban és mindenfajta kereseti ágazatokban: a földbirtokreform, mely a magyarok földjét nem magyarok kezére juttatta, a győztes mentalitása a legyőzött

nemzethez tartozókkal szemben: mindez a magyar erők háttérbeszorítását eredményezte. A visszavonulás ma is tart, csöndesen, vagy néha-néha fel-felkiáltva: eltűnnek a magyar utcanevek, vagy föliratok, elmarad a magyar műkedvelői előadás, idegen szavak lepik el a magyar beszélgetést, sarokba szorul a régi, hogy helyet csináljon az újnak. És a kultúra sérelmei: az iskolák szellemtelensége magyar nemzetnevelő szempontból, az egyetem nélkülözése, elzártság Budapest felé, ahonnan a teljesértékű magyar kultúra terjedhetne. De helytelen dolognak látszik az is, ha minden tekintetben a politikai és gazdasági bajokat tesszük felelőssé. Aminthogy hibás lenne, ha mindenért a magyar társadalom természetét okolnánk. A bűnbak keresése amúgy se vezet semmi jóra. Tény az, hogy a nemzeti kisebbségek helyzete mindenképpen abnormalis életformákat teremt; ezeknek analízise körülményes, folytonos kerülgetése a forró kásának. Jog, társadalomtudomány, pszichológia áll rendelkezésünkre fejtegetéseink közben, de mindenki érezheti, hogy a „kisebbség“ gyógyíthatatlan betegség, amiről sokat lehet beszélni: kutatni lehet a szimptomákat és szimatolni a terápiát, de a politika, vagy a szociológia bármely más témájában több reményünk lehet a gyakorlati, vagy elméleti sikerre s eredményes konklúziókra — mint éppen a nemzeti kisebbségek szakkérdéseiben.

Az utóbbi évek világpolitikai fejleményei is sokat ártottak a kisebbségek életének. Az új európai áramlatok diktatórikus irányban vezették az idők szellemét. A kisebbségi életnek kedvező demokratikus alapok erős támadásoknak lettek kitéve. A faszizmus államélete totalításra törekszik: az ellenpártokat, ellenvéleményeket nem tűri. Ebben a légkörben természetes, hogy a kisebbségek különálló érdekei világszerte még sokkal nehezebben érvényesülhetnek. A mai világpolitikai áramlatok egyenesen kisebbségelleneseknek nevezhetők. Eltekintve attól, hogy minél több szó esik a háborúról, annál kevesebb említés történhetik a kisebbségek jogairól. A kisebbségi rend békeintézmény. S valóban csak a teljes béke idején közeledhetnék bonyolult kérdése ideálisabb megoldás felé. A megelégedett kisebbség — ideális fogalom, a gyakorlatban még nem fordult elő. A mai világ egyre erősödő kettéhasadásában ugyan mit remélhetnek a kisebbségek? Mikor a világ annyi más dologgal van elfoglalva! E sorok írója résztvett a csehszlovákiai magyar kisebbségek képviselőiben egy genfi kongresszuson, ahol a világ fiatalsága a békéről értekezett. Földünk dolgait intéző nagy nemzetek mentalitását ha megismertük, nagyon kézenfekvő a hasonlat, hogy a kisebbségi ember panaszai olyanok, mint a gyermeknek csak önmagára nézve tragikus szenvedései, melyeket nem tudnak, vagy nem akarnak megérteni a felnőttek. A csehszlovák kormány — a mai viszonyokra utalva — könnyen érthető büszkeséggel hangoztatta az utóbbi időben többiben, hogy az ország kitér a szélsőségek elől és állandóan napirenden tartja a kisebbségi kérdést is. De Prága mai kisebbségi politikája a német kérdéssel jön többnyire kapcsolatba és a magyarok felé csak a visszhangok érnek el. S a hangulat általában kedvezőtlen, akármenyire kedvezőek is a kormány nyilatkozatai.

A csehszlovákiai magyar kisebbség elejétől fogva érezte helyzete visszasságait. Az új és szokatlan életforma megindította a problémák özönét. A sors uralásáról nem lehetett többé szó. Megtörténtek a változások, idomulások az új viszonyokhoz. De ebben kevés volt a magyarság akaratából, erejéből: inkább a helyzet viszontagságainak véletlen eredményeiről volt szó. A szlovenszkói magyarság 18 éve nem telt el az organikus fejlődés és alkalmazkodás jegyében. Nem volt medre a magyarok életének, amiben az akciók elindulhattak volna. Ami történt, többnyire reflex-mozdulat volt. Nem is lehetett más, mert németeknek kellett volna lenni ahhoz, hogy abban a nemzeti rendtelenségben, tanácstalanságban, amibe a szlovenszkói magyarok egyik napról a másikra becsöppentek — rendet lehessen teremteni. A magyar történelem folyton a lét és nemlét peremén játszódott le: nagy elhatározások, lelkes nekilendülések és letörések közt, a békés nemzettermelő építő munkára ritkán volt időnk.

A SZLOVENSZKÓI MAGYAR ÉRTELMISÉG ismeretes vérvesztése, ami a Magyarországra költözés és visszavonulás folytán bekövetkezett, krónikus nyomokat hagyott. A megmaradt készletek inkább fogytak, mint gyarapodtak. Biztató jelek, melyek a társadalmi regenerációt hirdették: a parasztság, munkásság, kispolgárság rétegeinek fölemelkedése — ezek sem mutatnak megnyugtató kibontakozásra. A középosztályba feltörő rétegek nem idomulnak a polgári élet városi szintjeihez, hanem parlagi módon nyomulnak be a társadalomba. A színvonal kérdésén múlik ma az alakuló új középosztály életrevalósága. Az eddigi eredmények nem elégíthetnek ki. Vidéki elszigeteltség, nyomasztó gondok, szellemi eltompultság, elkedvetlenedés szállja meg Szlovenszko városait. A magyar városi polgárság maradványai éltető nedv híján száradnak. Az öregek kultúrája elfakul, mert nem tartanak lépést a mai fejlődéssel. A fiatalok is távol élnek a dús magyar formáktól és felemás műveltséggel botorkálnak. Ilyen a tömeg és evvel számolni kell, mert megtévesztőek azok a beszámolók, melyek csak egyes csoportok megnyilatkozásait színezik ki. A tömegeket nem rázták föl a sokszor igen hangosan szereplő szövegek, melyek úgy hangoztak, mintha mindenkihez szólnának és mindenki hallaná őket. A tömegek egyenes úton haladtak a mai mélyponthoz, ahonnan a legújabb belátások a helyzet teljes komolyságának fölismerésével kívánnák talpra állítani a magyar embert. De éppen a segítség kérdésében érintjük a legkritikusabb pontokat. Köztudomású, hogy Szlovenszko magyarsága soha nem volt önmagában egységes, nem volt elég múltja, hagyománya, történelme ahhoz, hogy összeforrasztott volna a jelen parancsára: nem tudott kifejlődni a sorsközösség osztatlan érzése. Végül is egy fókusz helyett két pólus keletkezett, mikor a legutóbbi évek világfejlődése a szlovenszkói magyarok közt is véghez vitte a kettéválást, amit ma már bevett szokás szerint „jobb“ és „bal“ oldallal kell meghatározni.

A baloldalt jellemzi az internacionalisták szinte naiv hite, hogy újra lehet kezdeni az életet, el lehet söpörni mindent, ami „rossz“ és „rothadt“, el lehet takarítani a társadalom „betegségeit“, mint

egy rozoga házat — és újat lehet építeni: ragyogót, tisztát, pontos tervek szerint, betonból, üvegből. Az ú. n. baloldali magyarok hisznek abban is, hogy új alapokra lehet fektetni a magyarság viszonyát a csehszlovák nemzethez, bíznak az eredményes megegyezés lehetőségeiben és „aktivizmust“ hirdetnek. Az ú. n. jobboldal bizalmatlannabb és az „ellenzéki“ magatartást tartja helyesnek. Mindkét oldalon a mozgató erő végeredményben egyforma lenne: elégedetlenség a mai viszonyokkal és vágyakozás egy jobb jövő után. De egyforma célért egyformán küzdeni — úgy látszik — csak diktatúra alatt lehet. A nemzeti eszme önként vállalt hite, sajnos, mai formájában nem elég forrasztó erő. De a jobb- és bal oldálnak nemcsak politikai értelmezése van, hanem messzemenő hatást gyakorol a kultúra terén is. A kétféle igazság megbontja a kultúra egységét is és ebben rejlik nagy veszedelme a szlovenszkói magyarok számára.

Nem lehet zavartalan a magyar kultúra ápolása Szlovenszékön, mert folytonosan bajt okoznak az ideológiai összekülönbözések. Mintha nem lenne amúgyis elég akadály a magyar kultúra fenntartásának, mikor nyelv és szellem a legnagyobb megpróbáltatásoknak van kitéve. De a kisebbségi életben minden rossz többszörösen sújt le. Említettük, hogy nemzeti fejlődésünk hiányai milyen kegyetlenül hatottak. A világ fejlődésének árjában is többszörösen kijut a veszedelmekből. A négyrésze osztott magyarság életében tragikusabb esemény már nem történhet, mintha az összefogó magyar kultúra is darabokra oszlik. Előny is származhatna a mai viharból, ha a tapasztalat, élmény, harcok és próbák után a felszántott földekbe jó mag hullhatna. De Szlovenszékön még nem képződtek eddig kész eredmények. Még mindig vajúdik a szlovenszkói magyarság.

Az egyoldalú konzervatizmusnak az a hibája, hogy többnyire olyasmire köti magát, ami már Magyarországon se számít ízlésnek, vagy fegyelmezett meggyőződésnek. Sokhelyütt a magyar kultúra egy tapodtat se haladt az államfordulat óta és az emberek naiv hazafiséggel hiszik, hogy ők azok, akik megőrizték igazi magyarságukat. Ami új volt, gyanús volt és így fordulhat elő, hogy nem egy szlovenszkói magyar családban hallani se akarnak a modern magyarországi tudományos, irodalmi, művészeti élet általánosan elismert és megszokott újdonságairól. Mintha a magyar dolgoknak meg lenne tiltva, hogy fejlődjenek... A modern magyar történetírás egy-egy eredményét, ami talán sérti a régi felfogást, nem lehet szóba hozni, mert a vádak özöne söpri el a friss gondolatot. A középosztály nagyrésze alig olvasott sokkal többet szórakoztató szépirodalomnál és sokan ma is azt hiszik, hogy eleget tesznek nemzeti kultúrájuk iránti kötelességüknek, ha értenek a budapesti színházak életéhez és elolvassák a közkezen forgó divatos regényeket. Az embereknek csak az iskolához volt bizalmuk és ma is csak azt hajlandók vallani, amit réges-régen az iskolában megtanultak. Erénnyé válik ez a lelki berendezés, amikor keserű büszkeséggel megjegyzik: mi már ilyenek maradunk... A valóságban az élet elhagyásáról van itt szó, mert a szellemi vérkeringésből kimaradtak azok a későbbben úrnak indult sejtek, amelyek az anyakultúra testét bejárták.

A másik végletbe esnek azok, akik esztelenül hajszoják a haladó“ gondolkodást. Mintha már semmi se lehetne jó, ami régi és magyar! Ezeket elvakította a sovén híresztelés a magyarok antidemokratikus hajlamairól, elnyomó természetükről. Sokféle gyűjtőfogalmat használnak az ilyen hitvallásúak megjelölésére. De óvatosan kell itt eljárni. Mert ha Szlovenszón valaki szidalmazza a magyarok „bűneit“, az még nem jelenti azt, hogy az illető nem „jó magyar“, hiszen igen sokan azt hiszik, hogy primér nemzeti kötelességet teljesítenek avval, ha a magyar hibákat ostorozzák. Sajnos, legtöbben közülük azt képzelik, hogy amit ők mondanak, az olyan újdonság, amiről csak Csehszlovákiában tudnak. Pedig ha ezek a buzgó nemzetjavítók elolvasnák Széchenyi István könyveit, hamar meggyőződhetnének arról, hogy ő előttük már Magyarországon is rájöttek a magyarok „hibáira“. Itt megint csak a kultúra hiányait kell említeni, mert sokan szeretik fitogtatni haladó gondolkodásukat s közben nincsenek tisztában avval, hogy milyen stádiumban van a budapesti elit gondolkodása. De nemcsak a magyar nemzet szemléletében tévednek el hamis vágányokra ezek a szlovenszói „haladó“ magyarok. Friss európai műveltséggel dicsekednek — különösen, Budapest felé — de alapjában véve primitív életbölcesség a kincsük és messze mögötte vannak azon európai kultúrának, amit a budapesti elit képvisel. Rövid története ennek a lelki fejlődésnek és beállítottságnak a következő: a fiatal emberek a szellemi élet terén többnyire pangó szlovenszói vidékekről felkerülnek a cseh egyetemi városba s ami újat megismernek, hozzákapcsolják a helyhez, ahonnan az új gondolatokat kapták. Mivel magyar részről vajmi keveset szereztek, akaratlanul is azt hiszik, hogy magyarul nem is terem más, mint amihez rendszertelenül hozzájutottak. És a legszomorúbb ebben a helyzetben, hogy nem is jutottak el annyira a „nyugati“ kultúrához, amennyire hinni szeretik. Mert hiányzik belőlük a tudatos keresés és szemlélet tehetsége. Prágában élnek százszámra szlovenszói magyar diákok, de távolról se tudják magukévá tenni ennek a gazdag kultúrájú városnak kincseit. Kint élnek az utcákon és csak a lehangosabb, legdivatosabb hatások érnek el hozzájuk. Mindenekelőtt a tetszetős baloldali kultúra gyümölcsei: a szovjetfilmek, az avantgardista színházak. Aki ezekről rajongva beszél s még elolvas egynéhány szocialista könyvet, az okosnak számít, haladónak és föltétlenül előnyben érzi magát az „elavult“ magyar kultúrával szemben. Pedig a csehek számára se jelenti ez a kizárólagos kultúrát. A Prágában bolyongó magyar fiatal emberek nem is sejtik, hogy a művelt cseh elit érdeklődése mennyire hasonlít a budapestihez. Mert hála Istennek a kultúrában, kisebb-nagyobb eltérésekkel, lehet összhang és egyezés. De a „haladó“ prágai fiatal magyarok ezt többnyire nem tudják. Mert jórésük „nyugati“ kultúrának könyvelni el a sportokat, a szabadszerelmet is és világszemléletük szerint vágyuk netovábbja az üveges, betonos kockaház, az egészséges fehér fogakkal nevető száj, az egyenlőség, úgy, ahogy a szovjet fiatalság életéről szóló filmekből az életet megismerték. Kétségtelenül itt csak újszerű „keleti“ kultúráról van szó: romantikus álmodozásról és pubertáskorabeli vágyakozásról. Sajnos ez a típus, amit most megrajzoltunk, nagyon

gyakori a fiatal magyar intelligencia köreiben. De a magát baloldalinak valló magyar intellektuelnek van egy másfajta képviselője is. A tehetségesek, a mohók, a fokozott intelligenciájúak és vibráló érdeklődésűek, akik nem jutnak kellő és elegendő táplálékhoz a konzervatív berkekben. Miután a nemzeti-konzervatív egyesülés többnyire nagyon laza és elhanyagolt, a tehetségük folytán elégedetlenek számára egyenesen vezet az út a „haladók“ táborához, ahol eleven, érdekes az élet, vonzó a szabadosság és újdonság. De aki intelligens, az nem is fullad bele a szélsőségek egyoldalúságába és a tudatlan elfogultságba. — Érdekes tünet a szlovenszkói fiataloknál, hogy csaknem ismeretlen a sznobizmus. De ez szegénységet és nyomort is bőven kifejez. Mert a sznobizmus nemcsak lelki diszpozíció, de a kényeztetés következménye is.

A SZLOVENSZKÓI ÉLET komollyá teszi a magyarokat. Kevés az öröm, a lendület, ami frissen futna szét a társadalomban. A kultúra is vonszolná, nehézkessé válik. Egészen új problémákkal áll szemben a közel egymillió szlovenszkói magyarság. Úttörő életet él. Általában úgy beszélnek a mai kisebbségekről, mintha a nemzetiségek évszázados történetének lettek volna részeseivé. Nem, egészen más a mai kisebbségek sorsa, mint volt a régi nemzetiségeké. Több „kisebbségi jogot“ élveznek, de sokkal több szenvedéssel fizetnek meg érte. Az élet szenvedésbe kerül. Háború előtt a nemzetiség, mint olyan, jogilag nem élt, de nem is szenvedett. Mert egyformán tört előre mindenki a liberális állam életében; a nemzetiségek elég iskolát nem kaptak, de tagjaik símán lehettek egyetemi tanárok. Mint népek, kollektív politikai jogokat nem élveztek, de személy szerint igen és elértek egy kultúrát, melynek segítségével szabadon érezhették emberi mivoltukat. Más volt az idők szelleme. A mai viszonyok közt az az újdonság a nemzetiségek örökösénél, hogy egyszerűen kultúra nélkül maradhatnak... Hányán vannak a szlovenszkói magyarok közt, akik intelligens létükre nem tudnak egy nyelven se rendesen beszélni és helyesen írni; nem ismerik egy nemzet irodalmát, vagy történelmét se! A szlovenszkói magyarok kultúrája ma igazán messze van attól, amit magyar kultúrának vagy egyáltalán kultúrának lehet nevezni a világ színe előtt. A diszpozíció a kultúrára megvan a szlovenszkói magyaroknál: komolyak, többnyire érzik a hiányokat és szenvednek miattuk. Sovány a szellem élete, fakul a nyelv, mindenki úgy segít magán, ahogy tud. A legtöbben nem tesznek semmit. — A magyar kultúra egysége megszűnt. Egy budapesti könyvesboltban egészen tájékozatlanul és idegenül érezné magát az a művelt szlovenszkói magyar polgár, aki 1918 óta nem volt a magyar fővárosban. Egy komoly színházban szokatlan lenne az élő beszéd tisztasága, mert a fül hozzászokott a szlovenszkói zsargonhoz, mely bizonyos mértékben a budapesti zsargon befolyása alatt is áll. Mert a viccek villámgyorsan szöknek át a határon, de a kultúrából még az se jut el mindenkire, ami átjöhet. A Prágában vizsgázott fiatal magyar ügyvéd tanácstalanul állna a budapesti törvényszék előtt, mert magyar anyanyelvén beszélgetni úgy-ahogy képes, de foglalkozását csak csehül, vagy szlovákul tudja ellátni... Még sokáig foly-

tathatnók a felsorolást, hogy a magyarországi olvasó előtt érthetővé tegyük, miért más a magyar kultúra határon innen és határon túl. Ezek a fogyatékoságok most nem azt jelképezik, hogy milyen nagy sérelmek érik a csehszlovákiai magyarságot. Nem politikáról van szó, mert a politikáról amúgyis elég szó esik. Itt az embert szeretnénk egy kicsit megvilágítani, hogy az olvasó érezhesse, milyen kusza, felemás, zavaros a kisebbségi ember lelke és ami a lélekhez legközelebb áll: kultúrája.

Nem kell azonban pesszimiztikusan siratni a csehszlovákiai magyarságot. A két veszedelem kultúrájukban: a stagnáló konzervatívizmus és az idegen progresszió még nem hat olyan erővel, hogy végzetes veszteséggel fenyegetnék a magyarságot. A magyar érzés, ha sokhelyütt csöndesen és lappangva is, de félreérthetetlenül él. Csakhogy a kultúrához még nem elegendő a hazafias lelkesülés. A háborúutáni szlovénzkói magyarság lelki struktúrája sokban változott. Eddig a hátrányokat figyeltük. De vannak előnyei is. Igaz, a jó változások egyelőre inkább csak diszpozícióknak nevezhetők, mert pozitív eredményt eddig alig hozhattak. A kisebbségi élet tapasztalatairól van szó: sok tekintetben jó iskola ez. Mindenek előtt a magyarság önereje vált ismeretessé. Veszteségeket kellett elkönyvelni, de nyereségnek számíthat a komoly gondolkodás is, ami az évek folyamán széles rétegekben megérett. A kisebbségi magyarság nagyon értékes emberanyaga a magyarságnak. Csak a pillanat tanúsága szerint nem képes megmutatni értékeit, mert élete még rendezetlen, zavaros. Az erők szétforgácsolódnak, a kultúra vajúdik. Tisztulás főleg a magasabb színvonalú budapesti vezető magyar kultúra erősebb hatása alatt következhetnék be. Arra van szükség, hogy a szlovénzkói magyarok az anyanyelvű kultúra dús formái közé kerüljenek, mert a „haladás“ nem vezet el mindig Európához: — csak az igazi magyar műveltség adhat teremtő, mozgó szellemi készséget. Eddig az történt, hogy a szlovénzkóiak féllábbal kiléptek a magyar kultúrából és belebotlottak a csehbe, vagy szlovákba. Ha a csehszlovák kultúra életmód lehetett volna a magyarok számára, már hozzásegődhetek volna, mert alkalom volt rá elég. De éppen az elmúlt idő bizonyítja, hogy a magyarok számára a sajátot nem helyettesítheti az idegen. Ez a legbiztosabb tapasztalata a kisebbség 18 éves életének — akármennyire kevés és keserű. Bekövetkezett a magyar kultúra színvonalának esése, a szellem parlagiasodása. De aránytalanul kevés idegen elem hatolt be. Ez nem nevezhető még a kultúra gerinceségének. Inkább egy magyar lelki tulajdonságról lehet szó, amit ma még nem lehet tisztán körvonalazni. Talán avval a „rossz“ tulajdonsággal függ ez össze, hogy a magyar nem szereti az újdonságot, az idegent...

Javulásra, változásra lenne szükség. A kisebbség erejéből, belülről kell jönni a döntő elhatározásnak. De a kisebbségi nép nem független, nem szuverén, mint a nemzeti állammal bíró népek. Ezért tette is csak akkor képes, ha a világ körülményei kedvezőbbé válnak körötte.

BORSODY ISTVÁN